

NIEUWSBRIEF

STICHTING ARCHIVARIAAT BENTINCK – SCHOONHETEN

2013, nummer 14.

Van de Voorzitter

Het jaar 2013 is een bijzonder jaar voor onze Stichting want het is in december 100 jaar geleden dat mijn vader mr R.F.C. baron Bentinck van Schoonheten, de laatste mannelijke eigenaar van Schoonheten, geboren is. Een gebeurtenis, waar wij bijzondere aandacht aan willen geven. Op deze plek roep ik dus iedereen, die herinneringen aan hem heeft op om deze op te schrijven. De volgende Nieuwsbrief zal aan hem gewijd zijn. Dus dierbare herinneringen, anekdotes, meningsverschillen, foto's of andere afbeeldingen, kortom alles wat bij kan dragen aan een levendige beschrijving is uiterst welkom. Wij hebben hiervoor een speciaal e-mail adres geopend: rfebentinck@gmail.com.

Kasteel Middachten, achterzijde. Foto: Bert Steen.

De lage tuin met op de achtergrond de treillage als toegang tot de tennisbaan. Foto: Bert Steen.

Het afgelopen jaar heeft de donateursdag plaatsgevonden op het mooiste "Bentinck" kasteel van Nederland en wel op Middachten. Om optimaal te kunnen genieten van de prachtige tuinen was hiervoor een zaterdag midden juni uitgekozen, 16 juni, en we boften want midden in deze natte maand troffen we een droge dag. We verzamelden in de Oranjerie. Wim Hoogeland had speciaal voor deze gelegenheid een stamboom van de Bentincks en van de Aldenburg Bentincks gemaakt, die aan alle aanwezigen werd uitgedeeld; hierdoor kon hij duidelijk de verbanden aanwijzen tussen de baronale en de grafelijke tak van de Bentincks. Mevrouw Menoucha Ruitenbergh, archivaris van het Middachtenarchief bij het Gelders archief, die de hoofdinzending verzorgde maakte vervolgens duidelijk dat er een wereld van verschil is tussen deze twee takken. Verder in deze Nieuwsbrief treft u naast een eerder gepubliceerd artikel van mevrouw Ruitenbergh een relaas van Wim Hoogeland over ons bezoek aan Middachten.

Vlak voor het ter perse gaan van deze Nieuwsbrief bereikte ons het droeve bericht dat de laatste Bentinck op Middachten, Isabelle gravin Ortenburg-gravin van Aldenburg Bentinck is overleden, op ..jarige leeftijd. Haar hele leven heeft zij zich ingezet voor Middachten. In deze Nieuwsbrief vindt u het

bericht dat zij op 23 juni 2011 de Zilveren Anjer van het Prins Bernhard Cultuurfonds uit handen van Koningin Beatrix mocht ontvangen. Een waardige beloning voor haar tomeloze inzet. Wie indertijd de serie "Weg van de snelweg" heeft gevolgd, waarin aan zowel Middachten als Schoonheten en Amerongen elk een documentaire werd gewijd, heeft een goed beeld gekregen van haar activiteiten en liefde voor Middachten.

Op het moment dat ik dit schrijf is er nog geen uitspraak in het beroep bij de Raad van State tegen het plan van de gemeente Raalte om een industrieterrein (Zegge VII) te vestigen aan de noordkant van Landgoed Schoonheten.

Met trots kan ik vermelden dat ons archief een belangrijke bron is geweest voor het boek dat Renger E. de Bruin heeft geschreven over de geschiedenis van de Ridderlijke Duitse Orde. De volledige titel van het boek luidt: "BEDREIGD door NAPOLEON" De Ridderlijke Duitse Orde, Balije van Utrecht 1753-1838. Deze Orde is een adellijke instelling die haar oorsprong kan terugvoeren op de kruistochten. In de beschreven periode wordt in 1811 door Napoleon de Orde opgeheven waarbij alle bezittingen geconfisqueerd worden. In het boek wordt het brede verband van de Franse revolutie beschreven en hoe daarin de Balije van Utrecht aan de ondergang ontsnapte. Welke interne als externe factoren daarbij een rol speelden. Dankzij ons archief is de rol die Volkier Rudolph Bentinck van Schoonheten, landcommandeur van de Orde ten tijde van de opheffing, had bij het redden van de Orde tot een belangrijk onderdeel van het boek geworden. Hoe zijn inspanningen om de Orde door de revolutionaire tijden te loodsen uiteindelijk met succes bekroond werden zal Renger E. de Bruin ons op de komende donateursdag persoonlijk uit de doeken doen.

In de vorige Nieuwsbrief heb ik u medegedeeld dat Schoonheten een stukje groter was geworden. En nu een jaar later hebben we nog meer grond bijgekocht. Twee stukken ten W van Schoonheten die omgevormd worden tot nieuwe natuur. Samen zo'n dikke 13 hectares. Wij hopen dat dit een buffer zal zijn tegen de uitdijende industrie en intensieve veehouderij.

Tenslotte wil ik wederom Wim Hoogeland bedanken, want het is weer uitsluitend aan hem te danken dat u deze Nieuwsbrief nu in handen hebt.

Coba Bentinck van Schoonheten

Logeren op Schoonheten

Enkele losse herinneringen

Tussen 1936 en 1944 logeerden mijn nichtje Toty den Tex en ik ieder jaar in de maand augustus in de grote vakantie bij mijn grootmoeder Bentinck op Schoonheten. Wij hadden een eigen zitkamer, waar we speelden en waar we ons eten gebracht kregen. Wij werden verondersteld onszelf bezig te houden. We hadden fietsen en er was een tennisbaan. Af en toe fietsten we een uur naar Olst om in de vijver bij vrienden van mijn grootouders te zwemmen.

Soms mochten we theedrinken bij mijn grootmoeder, maar meestal dronken we thee bij de vroegere kinderjuffrouw van de jongere broer van mijn moeder, die in een afgelegen kamer van het huis was blijven wonen. Als kinderen waren we absoluut niet toegelaten in de keuken, en ook de achtertrappen van het huis, waar een poetskamertje e.d. was, waren verboden gebied. 's Morgens wassen wij ons in een kom met warm water dat we in een lampetkan gebracht kregen. Het vieze water kieperden we vervolgens in een porseleinen emmer met een deksel met een gat erin. Als we na het spelen weer boven kwamen was alles weer schoon en de waterkan weer gevuld.

Mijn grootouders hadden twee auto's, een Studebaker en een Mercury, beide merken zijn intussen geschiedenis. Aanvankelijk waren er een jachtopziener, een chauffeur, een tuinman en tot 1940 een Duitse dienstbode.

Iedere keer als mijn grootmoeder binnenkwam moesten wij opstaan. 's Middags verkleedde mijn grootmoeder zich altijd en als er gasten te eten kwamen at men vaak in lange jurk en smoking. Mijn nichtje en ik werden dan verondersteld om zeven uur in bed te liggen. Wij stopten dan wel een boek onder ons matras om te lezen, maar luisterden gespannen of mijn grootmoeder niet naar boven kwam. Zij heeft mij later wel verteld dat zij heel goed wist dat wij lazen, maar dat zij de oekase van mijn tante Den Tex dat wij om zeven uur in bed moesten liggen ook onzinnig vond!

Een van de dingen die een enorme indruk op mij heeft gemaakt was dat mijn grootmoeder vanuit een raam aan de achterkant van het huis op snoeken in de gracht schoot...

In augustus kon het zoveel regenen, dat de rogge op de akkers uitliep. Iets wat ik in latere jaren nooit meer gezien heb.

Schoonheten is nog wel bewoond en ik kom er regelmatig, maar van de gebruiken uit die tijd is niets meer overgebleven, en de huidige generatie heeft daaraan natuurlijk ook geen enkele herinnering.

Bijn Roell-Sirtema van Grovestins

NB: Eerder gepubliceerd in "Het Gildeblad" juni/juli 2012

Toty en Wolly den Tex en Bijn en Adolf Sirtema van Grovestins. Foto: St. Archivariaat Bentinck-Schoonheten.

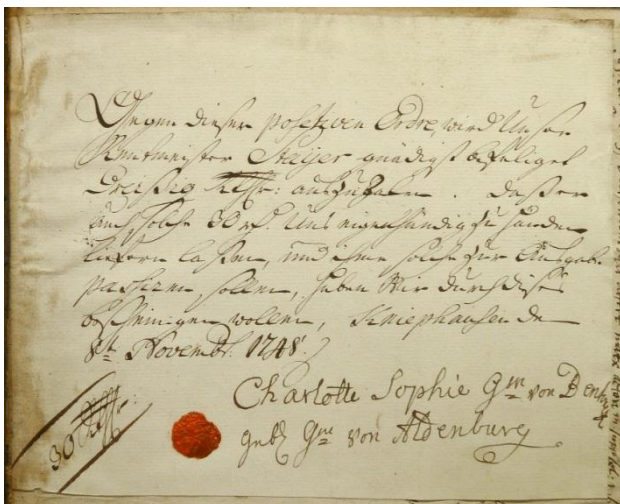
Archief Middachten: Erfgoed van internationale betekenis

Op onze jaarlijkse donateursdag, die dit jaar is gehouden op Middachten, heeft Menoucha Ruitenberg, projectleider huis- en familiearchieven van het Gelders Archief, een boeiende inleiding gehouden over het archief Middachten.

Voor "Gelders Erfgoed", een magazine voor de erfgoedsector, heeft zij eerder een artikel geschreven over huis- en familiearchieven in het algemeen en over het Bentinck-Middachten archief in het bijzonder. De inhoud van dit artikel treft u hierna aan.

In het Gelderse landschap is nog steeds duidelijk zichtbaar dat aristocratische families in het maatschappelijke leven van dit gewest tot in de twintigste eeuw een grote invloed hebben gehad. Hun kastelen en landgoederen zijn van oudsher een bepalend onderdeel van dit landschap, zichtbare monumenten van cultuur en natuur.

Minder zichtbaar zijn andere monumenten die zij hebben nagelaten: hun huis- en familiearchieven. Voor het begrip van de samenleving, waarvan deze families deel hebben uitgemaakt en waarop zij zozeer hun stempel hebben gedrukt, zijn deze archieven van essentieel belang. Een juiste beeldvorming van de politieke, culturele en sociaaleconomische geschiedenis van regio en gewest is niet mogelijk zonder bestudering van deze unieke bronnen.

Handschrift van Charlotte Sophie Bentinck van Aldenburg, 8 nov. 1748. Gelders Archief, familiearchief Middachten

Het Gelders Archief beheert van oudsher een omvangrijke collectie archieven afkomstig van Gelderse families en “huizen” (kastelen en landgoederen). In totaal heeft de collectie een omvang van ruim 1 kilometer. Het familiearchief Bentinck kan beschouwd worden als het kroonjuweel van deze collectie.

Van bron tot brein

Opslaan, behouden en restaureren alleen is niet genoeg. Archieven moeten geraadpleegd kunnen worden om hun rol als bronnen voor de kennis van het verleden te vervullen. Veel Gelderse huis- en familiearchieven zijn in de loop der tijd geïnventariseerd. Zo zijn inventarissen uitgebracht – en sinds enkele jaren ook digitaal ter beschikking gesteld – van

de archieven van de huizen Bingerden, Hackfort, Ruurlo, Sevenaer, Verwolde en Waardenburg-Neerijnen en van de families Van der Borch, Bosch van Rosenthal, Van der Capellen en Van Nispen. Maar nog steeds is er een structureel tekort aan deskundigheid en middelen om het gehele, omvangrijke fonds Gelderse huis- en familiearchieven systematisch (digitaal) toegankelijk te maken. Gelukkig kon – mede dankzij externe financiering – een jaar geleden worden gestart met de professionele bewerking van het toparchief in het fonds van het Gelders Archief: het complexe en omvangrijke familiearchief Bentinck. Dit archief gaat terug tot de late Middeleeuwen, de omvang bedraagt ruim 50 meter. Als alles volgens plan verloopt, zal in februari 2014 een digitale inventaris van het gehele archief gereed zijn.

Internationale betekenis

Het vanouds Oost-Nederlandse geslacht Bentinck heeft zich sinds de 17^e eeuw wijd vertakt. Archiefbestanden van deze familie berusten daarom niet alleen in Nederland, maar ook in Groot-Brittannië (tak Cavendish Bentinck, hertogen van Portland en hun afstammelingen) en Duitsland (Von Aldenburg Bentinck, heerlijkheden Varel en Kniphausen). Het bij het Gelders Archief berustende familiearchief Bentinck betreft de grafelijke tak, voortgekomen uit het huwelijk van rijksgraaf (sinds 1732) Willem Bentinck (1704-1774), heer van Rhoon en Pendrecht, met Charlotte Sophie von Aldenburg (1715-1800), erfdochter van de heerlijkheden Varel en Kniphausen (bij Bremen) en Doorwerth. Het ligt in de bedoeling ook deze Bentinck-bestanden bij de digitale presentatie te betrekken.

Het familiearchief Bentinck is niet alleen van belang voor de geschiedenis van Gelderland maar ook van de Nederlandse, Europese en Noord- en Zuid-Amerikaanse geschiedenis. Zijn bijzondere betekenis ontleent het archief verder aan de aanwezigheid van een grote hoeveelheid egodocumenten: brieven, dagboeken, autobiografieën en reisjournalen. In dit verband moet met name de zeer uitgebreide correspondentie van Charlotte Sophie von Aldenburg worden vermeld, die het hoofdbestanddeel van het familiearchief Bentinck uitmaakt. Haar correspondentie omvat vele tienduizenden brieven van en aan persoonlijke en zakelijke relaties.

Charlotte Sophie, hoofdrolspeelster in het archief.

Charlotte Sophie von Aldenburg, vooral bekend als Charlotte Sophie Bentinck, verwierf in brede kring bekendheid dankzij de romans van Hella Haasse: *Mevrouw Bentinck of Onverenigbaarheid van karakter. Een ware geschiedenis* (Amsterdam 1978) en *De groten der aarde of Bentinck tegen Bentinck. Een geschiedverhaal* (Amsterdam 1981).

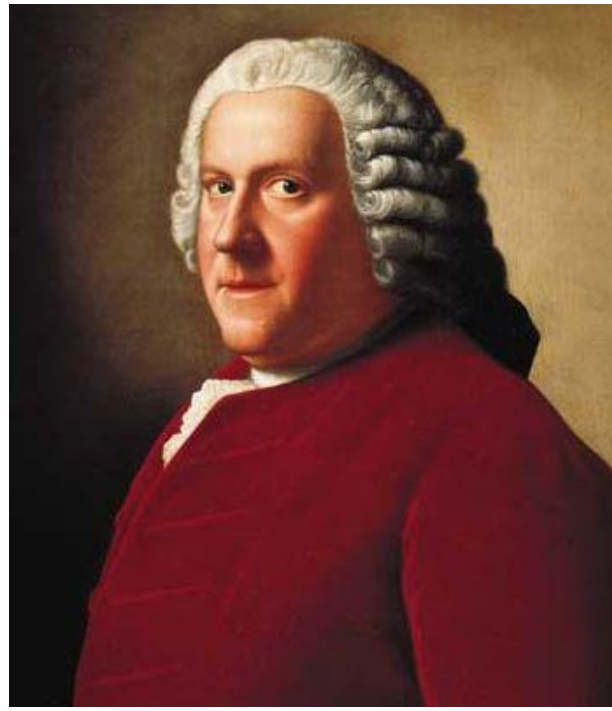
Conform de wens van haar ouders Anton II des H.R. Rijksgraaf von Aldenburg (1681-1731), heer van Varel, Kniphausen en Doorwerth en Wilhelmine Marie, prinses van Hessen-Homburg (1678-1770) trad Charlotte Sophie in 1733 in het huwelijk met Willem Bentinck, oudste zoon uit het tweede

huwelijk van Hans Willem Bentinck, graaf van Portland. Het paar kreeg twee zonen: Antoine (1734-1768) en Albert Jean (1737-1775). Het huwelijk was echter gedoemd te mislukken, omdat hun karakters te zeer botsten. Charlotte Sophie was een levendige persoonlijkheid met een grote drang naar zelfstandigheid en onafhankelijkheid, zij was geestig en gevat, maar ook wispelturig en grillig. Willem hechtte daarentegen als man van zijn tijd aan het in acht nemen van conventies, verder was hij rechtlijnig, ernstig, en bedachtzaam.

In 1739 verliet Charlotte Sophie man en kinderen. Zij vertrok naar Duitsland, waar zij een verhouding begon met haar jeugdliefde Albrecht Wolfgang, graaf zu Schaumburg-Lippe, die inmiddels getrouwd was met haar nicht Charlotte, prinses von Nassau-Siegen. In 1740 werd besloten tot een scheiding van tafel en bed tussen Charlotte Sophie en Willem Bentinck, hetgeen jarenlang slepende financiële conflicten tussen beiden tot gevolg zou hebben.

Charlotte Sophie gravin van Aldenburg (1715-1800).
Foto: Heimatmuseum Varel.

Willem graaf Bentinck van Rhoon (1704-1774).
Foto: Collectie W. Hoogeland.

Uit de relatie van Charlotte Sophie met Albrecht Wolfgang zijn twee zoons geboren die werden ondergebracht in gezinnen van personele relaties. Na het overlijden van haar minnaar in 1748 vertrok Charlotte Sophie naar Berlijn om koning Frederik II van Pruisen voor haar zaak tegen Bentinck te winnen. Aanvankelijk steunde Frederik II haar in haar aanspraken op haar vaderlijke erfgoederen, maar na verloop van tijd viel zij – vanwege haar vergaande bemoeienis met privé- en staatsaangelegenheden van Frederik II cum suis – in ongenade. Dit lot trof om heel andere redenen ook de filosoof Voltaire, met wie Charlotte Sophie aan het Berlijnse hof een hechte relatie had opgebouwd. In 1754 moest ze onder druk van Frederik II afstand doen van al haar bezittingen ten behoeve van haar oudste zoon Antoine Bentinck.

Na het Berlijnse debacle reisde Charlotte Sophie naar Wenen, waar zij al snel behoorde tot de kring van intimi rond keizerin Maria Theresia. Tevergeefs probeerde zij bij het Keizerlijk Gerechtshof de overeenkomst van 1754 ongeldig te laten verklaren. Ook aan het Keizerlijk hof raakte zij in ongenade. Terwijl zij tussen 1760 en 1767 door Duitsland zwierf, onderhield Charlotte Sophie een drukke briefwisseling met invloedrijke, dikwijls vorstelijke relaties in heel Europa, vooral om steun te verkrijgen in haar processen tegen Bentinck. In 1767 vestigde zij zich definitief in Hamburg. Met haar familie had zij al die jaren alleen gecommuniceerd via advocaten. Tegen haar oudste kleinzoon Willem Gustaaf Frederik Bentinck (1762-1835), zoon van Antoine, had zij geprocedeerd om het bezit

van huis Doorwerth. Deze keer werd zij door de rechter in het gelijk gesteld. Later herstelden zich de verhoudingen tussen Charlotte Sophie en haar Hollandse kleinkinderen. Na haar overlijden op 5 februari 1800 erfde William Bentinck, oudste zoon van Albert Jean, huis Doorwerth.

Inhoud familiearchief: *Les morts sont vivants*.

De tienduizenden brieven in het familiearchief Bentinck getuigen van het lange en intensief geleefde leven van Charlotte Sophie, van haar talrijke contacten met Europese vorsten, zoals met koning Frederik II van Pruisen, met de keizerinnen Maria Theresia en Catharina de Grote en met andere vooraanstaande tijdgenoten, zoals Voltaire. Uit deze brieven komt zij naar voren als een “femme savante” en “feministe-avant-la-lettre”, een onafhankelijke persoonlijkheid met grote belangstelling voor actuele politieke ontwikkelingen, voor de wetenschap in het algemeen en voor filosofie, literatuur en de geschiedenis van de klassieke oudheid in het bijzonder.

De grote hoeveelheid processtukken geeft inzicht in het beheer en bestuur van de heerlijkheden Varel, Knipphausen en Doorwerth. Mede dankzij deze processen zijn uitgebreide opgaven bewaard gebleven van meubels, zilverwerk en andere roerende goederen in de gelijknamige kastelen.

De vele egodocumenten in de persoonlijke archieven, met name in de archieven van Charlotte Sophie, haar ouders en grootouders geven een indringend beeld van het leven van de hoge adel in (West-)Europa in de vroegmoderne tijd.

Het familiearchief is evenwel ook van belang vanwege de stukken van en over Willem Bentinck, een staatsman van uitzonderlijk formaat in de Republiek en diplomaat van hoog aanzien in het buitenland. Ook nazaten van Charlotte Sophie en Willem vervulden belangrijke bestuurlijke functies in de Republiek. Zo maakte hun kleinzoon Willem Gustaaf Frederik Bentinck eveneens naam als staatsman. Hun jongste zoon Johan Albert Bentinck en diens zoon William (1764-1833) traden in Engelse dienst, evenals de jongere zonen van hun oudste zoon Christiaan Frederik Anton Willem Carel (1734-1768). Zij vervulden vooraanstaande bestuurlijke functies in de Britse koloniën in West-Indië. Hun oudste broer, Jan Karel (1763-1833) was generaal-majoor bij Waterloo. Hij is de stamvader van de Van Aldenburg Bentinck-generaties in Nederland en Duitsland. Via huwelijken kwamen deze in de loop van de 19^e eeuw in het bezit van belangrijke bezittingen in deze landen, waaronder in Nederland de huizen Middachten en Amerongen. Zodoende zijn ook archieven van families, die vóórdien huis Middachten bewoonden, in het familiearchief Bentinck terechtgekomen: archieven van leden van de families Van Reede-Ginckel, Van Raesfelt, Van Leefdael en Van Middachen. Van leden van deze vooraanstaande families is belangwekkende correspondentie bewaard gebleven vanaf de late middeleeuwen tot de vroegmoderne tijd.

Stand van zaken onderzoek

Verschillende historici en andere wetenschappers hebben onderzoek verricht in het archief en publicaties uitgebracht, met name bronnenpublicaties. Zo zijn delen van de correspondentie van Charlotte Sophie, onder meer met Voltaire en met het Leipzigs schrijversechtpaar Gottsched, uitgegeven. Ook de romans van Hella Haasse bevatten veel brieven en brieffragmenten (tot ca 1760). Een biografie, die het leven van Charlotte Sophie in al zijn facetten bestrijkt, ontbreekt nog. En zo zijn er nog vele onderzoeksthema's te bedenken, waarvoor het familiearchief Bentinck bronnenmateriaal bevat. Daarom wordt gedurende de inventarisatie via blogpostings op de website van het Gelders Archief de schijnwerper geplaatst op bijzondere, nog niet eerder bestudeerde stukken in het archief. Zo is medio dit jaar – ook in de pers – aandacht geschonken aan de vondst van brieven van vrijheidsstrijder Gilbert du Motier, beter bekend als markies De Lafayette (1747-1834) aan Charlotte Sophie. In deze brieven laat De Lafayette zich gedetailleerd uit over het verloop van de strijd tijdens de Amerikaanse Vrijheidsoorlog (1775-1783)

Menoucha Ruitenbergh is projectleider huis- en familiearchieven van het Gelders Archief.

Noten

Les morts sont vivants het rouwdevies van het Huis Aldenburg: de doden zijn levend. Typerend voor de adellijke “Memoriekultur” is het besef in een keten van generaties te staan: de overledenen herleven in de wereld van latere generaties via hun archieven, portretten en andere memorabilia.

Eerder gepubliceerd in Gelders Erfgoed, magazine voor de erfgoedsector, 2012-1

Donateursdag 2012 op Middachten

Zaterdag 16 juni brachten circa 55 donateurs een bezoek aan Middachten. Wij werden met koffie en cake ontvangen door de vrijwilligers van het landgoed. Na een welkomstwoord van onze voorzitter, Coba Bentinck van Schoonheten, kregen we een inleiding door Menoucha Ruitenbergh over het archief van het huis Middachten en aansluitend een rondleiding door de bel-etage en het souterrain van het huis Middachten. Voor degenen die niet aanwezig konden zijn volgt hier de rondleiding op papier.

De eerste groep krijgt de introductie voor de rondgang door het huis Middachten. Foto: W. Hoogeland

Middachten wordt in 1190 voor het eerst genoemd als een vrijheerlijk goed van Jacobus de Mithdac. Everardus van Middachten, stamvader van alle Heren en Vrouwen van Middachten, droeg Middachten in 1325 in leen op aan Reinald graaf van Gelre. Na het geslacht van Middachten vererfde het goed in vrouwelijke lijn in de geslachten Van Steenre, Van Raesfelt, Van Reede, Van Aldenburg Bentinck en nu Ortenburg.

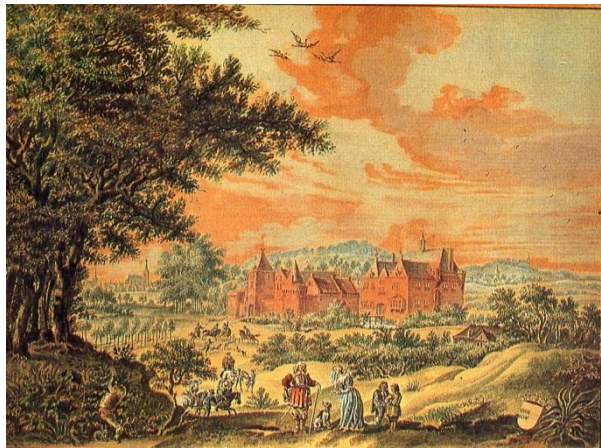
Alle tot het landgoed behorende gebouwen zijn te herkennen aan de rood-wit geschilderde luiken, de kleuren van het wapen van de familie Van Middachten.

Kasteel Middachten met zijn voorburcht was van oorsprong een in het water gelegen versterkt huis met dikke muren waarin de bewoners zich bij aanvallen van buitenaf veilig konden voelen. Dit is echter niet altijd het geval geweest. Zo ook in 1673 toen de Franse troepen zich al plunderend terugtrokken nadat stadhouder Willem III met behulp van het Spaanse en Oostenrijkse leger Bonn veroverd had op de Fransen. Door de goede contacten tussen Godard van Reede, echtgenoot van

Ursula van Raesfelt vrouwe van Middachten, en Willem III had vooral Middachten te lijdten onder deze plunderingen.

Huis Middachten, voorzijde. Foto: W. Hoogeland.

De oude burch Middachten door Jan de Beyer anno 1643. Foto: collectie W. Hoogeland.

Willem III was in het rampjaar 1672 uitgeroepen tot Stadhouder van Holland, Zeeland, Utrecht en Gelderland en trouwde in 1677 met zijn nicht Mary Stuart, dochter van de Engelse koning James II. Hij wist een coalitie tot stand te brengen tegen de Franse koning Louis XIV. Mede op verzoek van de protestanten (in Engeland) achtte Willem III zich genoodzaakt zijn katholiek geworden, Frans georiënteerde, schoonvader te verjagen. In 1689 werden Willem III en Mary Stuart gekroond tot koning en koningin van Engeland.

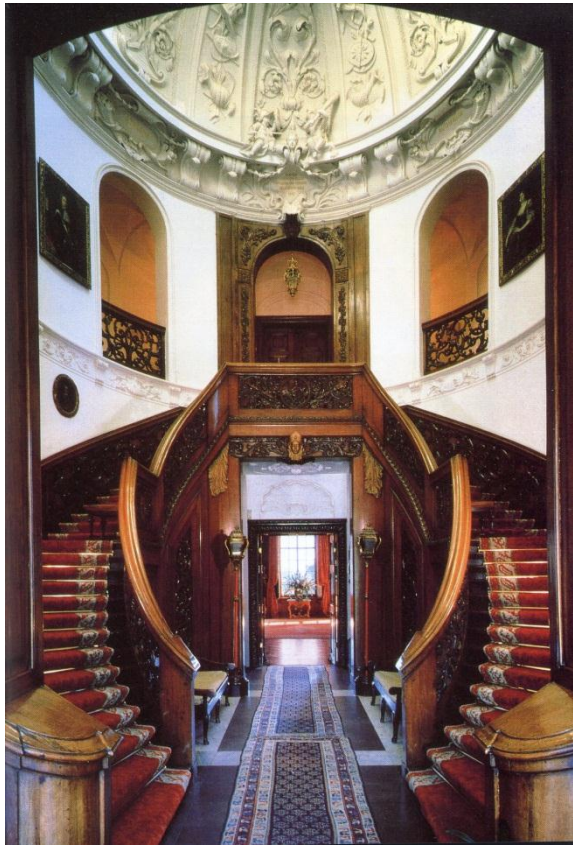
Een poging van James II om, met behulp van een Frans leger, Ierland op de Engelsen te heroveren mislukte. Dit had Willem III te danken aan de succesvolle veldslagen van de opperbevelhebber van de Engelse strijdkrachten, Godard van Reede, en zijn rechterhand en vertrouweling Hans Willem Bentinck. Als dank voor zijn verdiensten en zijn overwinningen bij Athlone en Aughrim werd Godard van Reede verheven tot graaf van Athlone en baron van Aughrim. Hans Willem Bentinck werd voor zijn verdiensten op politiek en diplomatiek gebied beloond met de titels, graaf van Portland, baron Cirencester en burggraaf van Woodstock.

De Hal

We betreden de hal die is ontstaan door uitbreiding aan de voorzijde van de voormalige ingangspartij. De betimmeringen waren, zoals in het hele huis, in de 17^e eeuw geschilderd. In 1911 maakte William Samuel Weatherley een ontwerp voor de twee nissen. Het was de bedoeling dat de vlakke rondboogpanelen aan weerszijden van de doorgang naar het trappenhuis door nissen vervangen zouden worden, zodat daar twee 17^e-eeuwse beelden, voorstellende de goden van de wijsheid en de matigheid, geplaatst konden worden.

De koepel zoals deze in de jaren 1694-1697 werd gecreëerd door Jacob Roman en Steven Vennecool. Foto's: Collectie Middachten.

Gezicht vanuit de vestibule door de trappenhall naar de grote zaal. Foto: Collectie Middachten.

Trappenhall

Vanuit de hal komen we direct in de trappenhall. De stadhoudelijke bouwmeester Jacob Roman construeerde hier een van de meest mooie trappenhuizen. Het ontwerp van het schitterende stuc- en houtsnijwerk is van Steven Vennecool. De met putti en krijgsattributen versierde koepel, die herinneren aan krijgsverrichtingen van Godard van Reede, is vervaardigd door de Italiaan Francesco Ottolini. In cartouches zijn met gouden letters de namen geschreven van Godards succesvolle Ierse veldslagen: Galway, Limerick, Aughrim en Athlone. Op het bordes waar de twee trappen samenkomen is in de balustrade de vogel phoenix uitgesneden als symbool voor het uit zijn as herrezen Middachten. In 1909 bracht de Haagse beeldhouwer W. Retera nog verschillende decoratieve elementen aan op de kordonlijst ter hoogte van de eerste verdieping en de bogen werden voorzien van extra lijstwerk. Tussen de bogen van de galerij hangen naast de portretten van Godard van Reede en zijn vrouw Ursula Philippota van Raesfelt de portretten van de ouders en grootouders van deze Ursula.

Eetkamer

Vanuit de hal werd de rondleiding rechts voortgezet en kwamen wij in de eetkamer. De eetkamer was oorspronkelijk de slaapkamer van de heer des huizes. De hier aanwezige betimmeringen dateren uit de 17^e-eeuw. Aan het eind van de 19^e-eeuw is door het echtpaar Bentinck-Waldeck Pymont de betimmering van hun verflagen ontdaan. In die periode is ook het plafond vervangen. In de hoeken ervan zijn de wapens van de vier tot die tijd aan het huis verbonden geslachten Middachten, Raesfelt, Reede en Bentinck aangebracht. In het plafond van de dienruimte is het alliantiewapen van Aldenburg Bentinck-Waldeck Pymont aangebracht. In de eetkamer bevindt zich een enorm portret

De eetkamer. Foto: Collectie Middachten.

De groene zaal. Foto: Collectie Wim Hoogeland.

van de erfdochter van Middachten Ursula Philippota van Raesfelt. Boven de deur naar de pantry is de bediende van de eerste graaf van Athlone, John Palmer, afgebeeld. De eettafel en de daarbij behorende dertig stoelen zijn van mahonie en dateren uit de tweede helft van de 19^e-eeuw. Dat de eetkamer voordien een slaapkamer is geweest, brengt de marmeren fontein in herinnering.

De groene zaal

Vanuit de eetkamer betreden we de groene zaal. De inrichting van deze zaal dateert van omstreeks 1900. Na het overlijden in 1899 van Caroline Mechtild gravin Bentinck, geboren gravin van Waldeck Pymont, vestigden haar zoon Willem Carel Philip Otto graaf van Aldenburg Bentinck en zijn echtgenote Maria Cornelia van Heeckeren van Wassenaer zich op Middachten. Hun portretten hangen ter weerszijden van de spiegel. De groene zaal is bij die gelegenheid geheel nieuw ingericht met de voor die tijd typerende vergulde meubels. Ook reeds in het huis aanwezige meubels, zoals de Louis XV stoelen, werden toen verguld. De portretten van koning-stadhouder en zijn grootvader prins Frederik Hendrik en hun echtgenotes wijzen op de band tussen de heren van Middachten en het huis van Oranje. De aanwezigheid van de portretten van Anton II graaf van Aldenburg, zijn vrouw Wilhelmina prinses van Hessen Homburg en van zijn moeder hertogin Amélie de la Trémouille wordt gerechtvaardigd door het huwelijk van zijn dochter Charlotte Sophie van Aldenburg met Willem Bentinck, de tweede zoon van Hans Willem Bentinck. Door dit huwelijk is de naam van Aldenburg verbonden met die van de Bentincks.

Grote zaal

Van de groene zaal komen we in de grote zaal. Deze is gelegen in de as van het huis, in één lijn met de hal en het trappenhuis, is de belangrijkste ontvangstruimte van het huis. Van hieruit heeft men een prachtig uitzicht op de tuin. Het plafond van de zaal dateert uit 1813. Het huis is toen, nadat het lange tijd verhuurd was geweest, gereed gemaakt voor de 9e en laatste graaf van Athlone en zijn echtgenote Wendela Eleonora Boreel. De zaal werd zeer sober ingericht conform de smaak van die tijd. Tot het belangrijkste van de grote zaal behoren ongetwijfeld het gekroonde portret van koning-stadhouder Willem III en dat van Hans Willem Bentinck. Beide portretten zijn van de hand van Godfrey Kneller.

Tussen de ramen (boven de stoelen) hangen twee zilveren spiegels die dateren uit de 18^e-eeuw en zijn gemaakt in Augsburg. Het waren oorspronkelijk tekstborden die op het altaar stonden.

De grote zaal ten tijde van de 9e graaf van Athlone en zijn echtgenote Wendela Eleonora Boreel, aquarel omstreeks 1820. Foto: collectie Middachten.

Hans Willem Bentinck (1649-1702) met door Sir Godfrey Kneller. Foto: collectie Middachten.

De grote zaal. Foto: collectie W. Hoogeland.

De blauwe zaal. Foto: collectie Middachten.

Blauwe zaal

Van de grote zaal komen we in de blauwe zaal. Deze zaal vormde in het verleden samen met een deel van de grote zaal de ridderzaal van de middeleeuwse burcht. Het hier aanwezige portret van Carel Anton Ferdinand graaf van Aldenburg Bentinck in het uniform van luitenant-generaal van de Coldstraem Guards symboliseert de Europese betrokkenheid van de Bentincks, in het bijzonder met Groot Brittannië. Graaf Bentinck diende onder de Hertog van Wellington tijdens de slag van Waterloo. Hij trouwde in 1846 met de aan koningin Emma verwante Caroline Mechtild gravin van Waldeck Pymont.

Boven: Caroline Mechtild gravin van Weldeck Pymont. Pastel door H. Siebert.

Rechts: Carel Anton Ferdinand graaf van Aldenburg Bentinck in het uniform van de Coldstraem Guards. Olieverf door H. Abel naar een foto van Watkins. Foto's: collectie W. Hoogeland.

Het kabinet

Vanuit de blauwe zaal komen we in een kabinet, in de 17^e en de 18^e eeuw een van de belangrijkste vertrekken van het huis. Een kabinet was een kleine ruimte waarin men zich kon terugtrekken en vertrouwelijk, zonder de aanwezigheid van personeel, kon praten met gasten of goede vrienden. Het is een makkelijk te stoken ruimte met een prachtig uitzicht op de tuin en was ingericht met verfijnd meubilair. Van belang in deze ruimte is de schoorsteen naar Daniel Marot, met erboven een etagère waarop allerlei blauw porselein.

Bibliotheek. Foto: collectie Middachten.

Kabinetje. Foto: collectie Middachten.

Bij de doorgang van de blauwe zaal naar de bibliotheek is te zien hoe dik de muren van de middeleeuwse burcht waren. Deze varieerde van 120 cm tot 180 cm.

In de 19e eeuw was de bibliotheek de slaapkamer van Caroline Mechteld gravin Bentinck-van Waldeck Pyrmont. In het midden van de achthoekige koepelvormige plafond zien we de gekroonde initialen van V(an) R(eede). De boekenverzameling van Middachten is zeer omvangrijk en omvat werken uit de 17^e tot en met de 19^e-eeuw. In deze bibliotheek is maar een klein gedeelte te vinden. Deze ruimte wordt, met name in de avonden, door de familie gebruikt. Opvallend in deze ruimte is het portret van Adrienne gravin Bentinck-Vegelin van Claerbergen, de moeder van de huidige vrouwe van Middachten.

De rookkamer

Het laatste vertrek op de begane grond is de rookkamer. In deze kamer, voorheen de kleine eetkamer, trokken de heren zich terug om er een sigaar te roken. De betimmeringen in deze ruimte waren evenals in de andere vertrekken tot de 19^e-eeuw geschilderd. Bijzonder aan deze ruimte is het facettenplafond, een plafond waarbij stuc- en houtwerk elkaar afwisselen.

Foto rechts de rookkamer. Foto: collectie Middachten.

Het onderhuis

Vanuit de trappenhall vervolgde de rondleiding zich over een in de loop van de eeuwen uitgesleten zandstenen trap naar het onderhuis. Tot de meest belangrijke ruimtes behoren het "eetsalet" waar in de

Foto boven, de servieskamer en de foto rechts het fornuis in de oude keuken. Foto's: collectie Middachten.

17^e en 18^e-eeuw door de familie gegeten werd en dat in later tijden diende tot eetruimte voor het personeel.

De vloer van het onderhuis lag in het verleden aanzienlijk lager. Evenals de voorplaats is het niveau van de kelders waarschijnlijk opgehoogd vanwege de steeds weer terugkomende overstromingen in het IJsselgebied.

Verder treffen we er de oude keuken aan die recht onder de grote eetzaal is gelegen en waar nu de serviezen zijn ondergebracht. Met een dienstlift konden de schotels naar boven worden gehesen.

Tijd voor koffie en krentenwegge en een bezoekje aan de tuinen

De rondleiding door het huis eindigde in het onderhuis. Het gezelschap verplaatste zich naar de Oranjerie, waar we allen konden genieten van koffie en de traditionele krentenwegge.

Geheel op eigen gelegenheid konden de aanwezigen gedurende een uurtje nog een kijkje nemen in de tuinen.

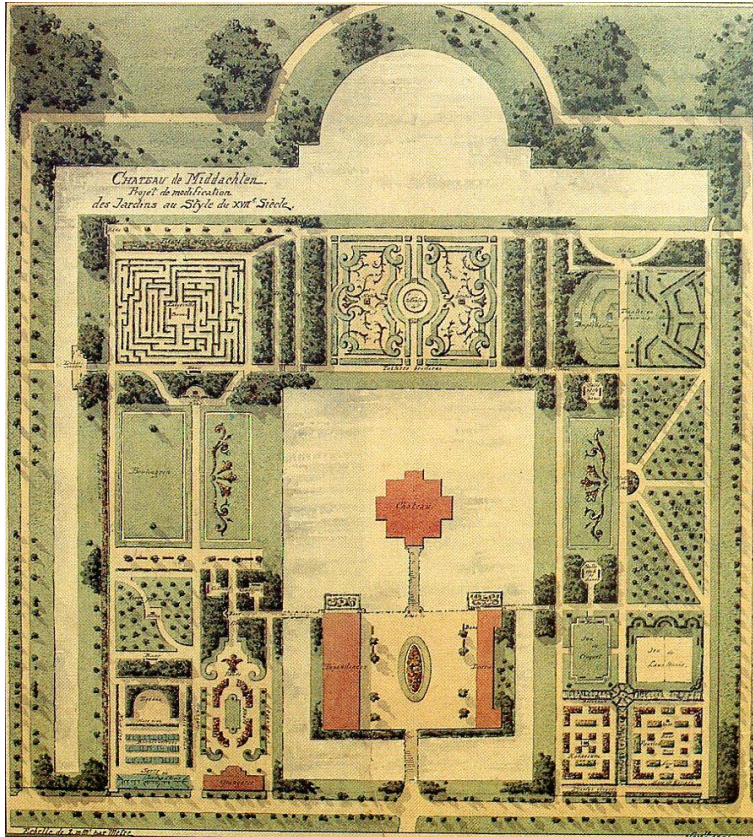
Oranjerie met oranjeboompjes in de blauw-witte kuipen. Foto: Wim Hoogeland.

De families Freriks en De Jager, wandelend in de tuin. Foto: Bert Steen.

Het gebouw waar wij werden ontvangen en de inleidingen werden gehouden is de oranjerie. Het is een gebouw dat begin 19^e eeuw is gebouwd op een tuinmuur en bevat veel grote ramen en waarin in de wintermaanden van midden oktober tot aan de ijsheiligen, midden mei, allerlei subtropische planten uit de tuin, waaronder de oranjebomen worden opgeborgen om deze te beschermen tegen de vorst.

In de 16^e en 17^e eeuw was het op buitenplaatsen mode om bijzondere planten te telen. Vooral planten uit verre streken, zoals Zuid-Afrika, maar meer nog nam de teelt van oranjebomen een vlucht. Andere planten die men aantrof waren Agapanthus, Agave en Crinum. Het ging in die tijd niet zozeer om de grootte van de planten, maar meer om de bijzonderheid. In de 19^e eeuw komen talloze nieuwe planten in beeld. Te denken aan het Nieuw-Zeelands vlas (Phormium), waaiierplanten (Trachycarpus) en de vederpalmen (Phoenix). Ook de Flurieren, Fuchia's en Dracaena's treft men aan.

Ontwerptekening van de tuin van Middachten door Hugo Poortman.
Foto: collectie Middachten.

Langs de binnen- en buitengracht laat Petzold rododendrongroepen aanbrengen, die nu nog aanwezig zijn.

Na het overlijden van zijn moeder Caroline Mechteld van Waldeck Pyrmont in 1899 geeft Willem Carel graaf Bentinck aan Hugo Poortman, leerling van de Franse tuinarchitect E. André, opdracht een plan te maken voor het herstel van de Middachtertuinten. Bentinck had reeds op Weldam goede ervaringen met hem opgedaan. Het werd een plan tot herstel van de formele tuin waarin echter duidelijk aspecten van de Engelse landschapstuin te herkennen waren, en waarbij de inmiddels volwassen bomen uit voorgaande perioden behouden konden worden.

Er kwam een gemetselde kom in de zuidparterre die door de beperkte ruimte vanwege de beplanting op de tot heuvels omgevormde taluds een aangepaste afmeting kreeg.

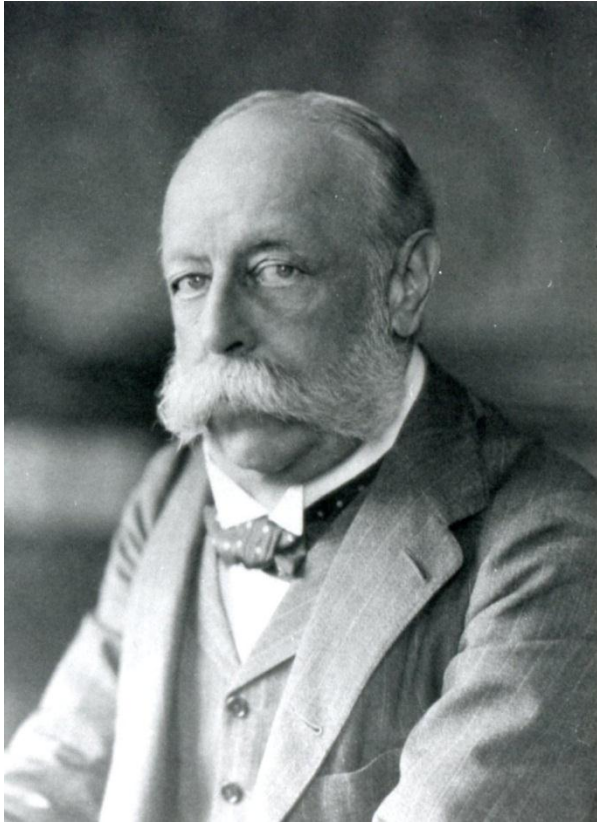
De noord-zuid assen kwamen, voorzover deze verdwenen waren, weer terug en de bomengroepen, aangevuld met nieuwe heesterbeplanting, werden omgevormd tot coulissen als scheiding tussen de verschillende groene kamers die op deze wijze ontstonden.

In de zuidoosthoek kwam een doolhof en in de zuidwesthoek van de tuin inspireerde Poortman de daar aanwezig heuvel tot de aanleg van een groen theater van *Taxus baccata*, de plaats waar in de 17^e eeuw de doolhof aanwezig was.

De tuinen

De tuinen van Middachten vinden hun oorsprong aan het eind van de 17^e-eeuw. In opdracht van Godard van Reede en Ursula van Raesfelt is een aanvang gemaakt met de aanleg van een formele tuin als omlijsting van het huis zoals deze nu nog aanwezig is.

Na een beperkte verlandschappelijking van de tuin, volgens de aan het einde van de 18^e-eeuw in de mode geraakte Engelse landschapstuinen, waarbij o.a. de steile taluds werden vergraven tot heuvels en beplant met bomen en heesters, hebben graaf en gravin Bentinck-van Heeckeren van Wassenaer in 1878 Eduard Petzold (1815-1891) om advies gevraagd voor de modernisering van de tuin. Petzold laat het aantal paden in de tuin verminderen en vormt de eikensingel om tot bomengroepen en laat een aantal beuken planten.

Wilhelm Carl Philipp Otho graaf von Bentinck und Waldeck-Limpurg , heer van Middachten en Gaildorf (1848-1912)
Foto: collectie W. Hoogeland.

Maria Cornelia barones van Heeckeren van Wassener, vrouwe van Obdam Weldam en Kernheim (1855-1912)
Foto: collectie W. Hoogeland.

Na een periode van sterke versobering van de Middachter tuinen, waarbij het grondplan altijd in takt is gebleven, heeft er in het begin van de jaren tachtig van de vorige eeuw een renovatie plaatsgevonden waarvan men de resultaten nu kan zien.

Het beheer geldt nog steeds: respect voor het verleden, groeien en bloeien in het heden, met het oog gericht op de toekomst; langzaam doch bewust mee ontwikkelen met de tijd waarin wij leven en rekening houdend met de ideeën en gedachten van de sinds eeuwen met Middachten verbonden familie. In de praktijk wil dit zeggen dat waar de voorafgaande perioden het duidelijkst herkenbaar zijn deze als zodanig worden gerespecteerd en waar nodig hersteld. Volledig verloren gegane elementen worden niet teruggerepareerd naar een voorgaande periode.

Dat elke generatie iets aan de tuin heeft toegevoegd bewijst de rozentuin, die komt uit de periode van de ouders van de huidige Vrouwe van Middachten, graaf en gravin Bentinck-Vegelin van Claerbergen. De kruidentuin en de familietuin zijn exponenten van de huidige tijd en zijn van de hand van gravin Ortenburg-Bentinck.

Helaas moesten we de prachtige dag afsluiten. Menigeen had nog graag wat langer in de tuin willen wandelen en willen genieten van de zon en de prachtige kleuren die in alle schakeringen aanwezig waren. Het bestuur van de Stichting kijkt met tevredenheid terug op een zeer geslaagde dag.

Wim Hoogeland.

Bronnen:

- Middachten: Huis en heerlijkheid. St. Matrijs, Utrecht 2002
- Tuinen en Kasteel van Middachten. De Steeg
- Archief W. Hoogeland, dossier Middachten
- www.middachten.nl

Afscheid van Wim en Ineke Grootenhuis

Misschien herinnert u zich het nog? In 2003 schreef ik over de geschiedenis van de winkel ('t Winkeltje), waar tot die tijd Ineke en Wim Grootenhuis hun klanten hartelijk ontvingen. Nu schrijf ik weer over een afscheid van hen, nu van de tuin, maar laat ik bij het begin beginnen.

De Stichting Particuliere Huizen en Buitenplaatsen heeft het lang geleden voor elkaar gekregen dat er subsidie kwam voor hun hoveniers die het groen en de tuinen, voor zover toegankelijk voor het publiek, van buitenplaatsen onderhielden. Mijn vader, een van de oprichters van deze Stichting PHB, maakte daar graag gebruik van, maar helaas waren de hoveniers niet erg geschoold in de tuinkunst. Het gevolg, strakke rijtjes van afrikaantjes, salvia's en ageratums. Dus knal oranje, rood en blauw; het deed pijn aan je ogen. En kennelijk vonden mijn ouders dat ook.

Wim Alferink in gesprek met Wim Grootenhuis. Waar zal dat gesprek over gaan?

Ineke Grootenhuis met een prachtige bos bloemen. Deze zijn voor verpleeghuis De Hartkamp.

De grote tuin en de Springertuin, ten Zuiden van het huis, door ons het kleine tuintje genoemd, werden in de tachtiger jaren door de tuinman, Mans Strookappe verzorgd. Mans zaaide ook de bovengenoemde éénjarigen. In het voorjaar van 1988 waren Wim en Ineke op Schoonheten op bezoek en mijn ouders namen ze mee de tuin in. De volgende dag kwam mijn vader in het winkeltje en vroeg wat Ineke van de Springertuin vond. Zij antwoordde eerlijk: "ik vond er niets aan". De reactie van mijn vader was: "Dan doe je het maar beter". Het werd zo geregeld dat Wim een hele dag per week in het kleine tuintje kwam werken, en wel op dinsdag want dat was de slappe dag in het winkeltje. Feitelijk hield het in dat Wim en Ineke ook geregeld samen op maandagmiddag aan het werk waren.

De hele zomer van 1988 hebben ze enorm hard gewerkt en aan het einde van de zomer waren alle borders klaar, voorzien van vaste planten. Wie nu in de Springertuin komt kan nog steeds genieten van hun harde werk, maar in het bijzonder van de subtiele kleurencombinaties. Veel vaste planten staan er sinds 1988. Wanneer ik tuinen in het buitenland bezoek ben ik nog altijd van mening dat die van Schoonheten mooier is, maar ja.....

Toen het kleine tuintje klaar was, moest hij natuurlijk ook onderhouden worden. En dat hebben Wim en Ineke sindsdien gedaan. Ook namen ze de perken op het voorplein voor hun rekening. Het meest moeizame aan het onderhoud is de bestrijding van het zevenblad. In de lange border van het kleine tuintje is dit gelukt door een heel jaar de border te bedekken met zwart plastic. En dan te bedenken dat zevenblad in de VS als bodembedekker verkocht wordt.

Maar het meest creatieve van het onderhoud zijn de éénjarigen. Daar blinken Wim en Ineke in uit. Wim bestelde het zaadgoed uit de catalogus van de Cruydhoeck in Groningen. Hij zaaide het in het

kasje bij hun huis en zette het vervolgens uit. Dit waren bloemen voor in de Springertuin, maar ook de snijbloemen voor in de grote tuin. Veel heeft hij met bijzondere soorten geëxperimenteerd. In de beginjaren was het een grote strijd met de pauwen, want die vonden het jong uitgezette zaaigoed erg lekker. Na ongeveer tien jaar heeft Bonne Bentinck, de bewoonster van het huis, het zaaien overgenomen.

Wie ooit in de grote tuin geweest is, moet de in de vorm van een haas geknipte buxusstruik opgevallen zijn. Naast het kleine kasje stond indertijd een vormeloze buxus, die Ineke aan de hand van de deksel van een pasteipot tot haas geknipt heeft. Zij vertelt nu dat het in de vorm knippen een stuk makkelijker is dan het in die vorm bijhouden.

Nadat Wim en Ineke met het winkeltje gestopt zijn, was het Ineke die verder de tuin bijhield. Een tiental jaren geleden is daar nog de verzorging van de potten bijgekomen. Twee mooie bakken bij de poort en potten naast het huis. Een feest voor het oog en altijd een verrassing, want ook al zet je elk jaar hetzelfde in de potten, het resultaat is altijd weer anders.

Eind 2012 hebben Ineke en Wim besloten met het werk voor de tuin te stoppen. Wim heeft daar dus 16 jaar en Ineke 8 jaar voor gewerkt. Gelukkig blijven ze nog wel in de buurt, dus kunnen ze nog de huidige tuinman, Wim Alferink, goede raad geven. Ook blijft Ineke nog de potten verzorgen en in ruil daarvoor mag zij snijbloemen plukken. Deze gebruikt zij dan weer om de bewoners van verpleeghuis de Hartkamp in Raalte te verwennen met prachtige boeketten. Het is mooi om te horen dat Wim en Ineke verklaren: `We hebben allebei met bijzonder veel plezier 24 jaar in de tuin gewerkt. De samenwerking met Bonne was ook altijd heel erg prettig.`

Vanaf deze plek wil ik nogmaals Ineke en Wim heel hartelijk danken voor het werk dat zij aan de tuin verricht hebben. Dat wij trots op de tuin kunnen zijn, is hun werk. Wim en Ineke zijn ook donateur én vrijwilliger voor onze Stichting. Ik hoop dat zij op de donateursdag ons allen nog even de resultaten van hun werk willen laten zien.

Coba Bentinck van Schoonheten

Zilveren Anjer voor Isabelle gravin Ortenburg-gravin van Aldenburg Bentinck

Drijvende kracht voor het behoud van huis en landgoed Middachten is Isabelle gravin van Ortenburg-gravin van Aldenburg Bentinck. Voor haar tomeloze inzet ontving zij op 23 juni 2011 op Paleis op de Dam te Amsterdam uit handen van Koningin Beatrix de Zilveren Anjer van het Prins Bernhard Cultuurfonds.

De Zilveren Anjer is een onderscheidingsteken voor mensen die zich geheel onverplicht en onbetaald hebben ingezet voor cultuur of natuurbehoud in het Koninkrijk der Nederlanden. Prins Bernhard en het bestuur hebben de onderscheiding in 1950 ingesteld ter gelegenheid van de tiende herdenking van de Anjerdag en het tienjarig jubileum van het fonds.

Isabelle gravin van Aldenburg Bentinck heeft de Zilveren Anjer gekregen voor haar grote en jarenlange inzet voor het behoud van Middachten als cultuur historisch erfgoed. Als gronden van verlening schrijft het Prins Bernhard Cultuurfonds: "Gravin Ortenburg-Gravin van Aldenburg Bentinck zet zich al jaren in voor de instandhouding van Kasteel Middachten. Zij is de drijvende kracht achter het herstel en schonk de inboedel van het kasteel aan de Stichting Kasteel Middachten. Haar zorg

gaat niet alleen uit naar Middachten zelf, maar ook naar alle vrijwilligers en medewerkers. Als erfgenaam en bewoner vindt de gravin dat het landgoed voor iedereen toegankelijk moet zijn en stelt zij deuren en poorten gastvrij open”.

Gravin Ortenburg is in 1925 op Middachten geboren als laatste dochter van William graaf van Aldenburg Bentinck en Waldeck Limpurg en Adrienne Vegelin van Claerbergen. Eind jaren dertig is het kasteel gesloten omdat het, onder andere door de belastingheffing, te duur was geworden om het zelf de bewonen. Mede omdat het financieel niet mogelijk was om er 16 mensen personeel op na te houden, werd het bouwhuis ingericht als woonhuis en daar woont de gravin nu nog steeds.

Isabella gravin Ortenburg-Aldenburg Bentinck en H.M. Koningin Beatrix in gezellig gesprek na de uitreiking van de Zilveren Anjer. Foto Prins Bernhard Cultuurfonds.

Wel werd het huis nog gebruikt voor diners en het onderbrengen van logees. Na een grote restauratie in de jaren zestig van de vorige eeuw en een periode van verhuur, o.a. aan de toenmalige Commissaris van de Koningin in Gelderland Molly Geertsema, kwam het kasteel in 1985, na het overlijden van de moeder van Isabelle gravin van Aldenburg Bentinck, weer tot leven op een wijze die past in onze tijd: als familiehuus dat periodiek wordt opengesteld voor geïnteresseerde bezoekers. Hoewel de gravin samen met haar echtgenoot Aurel, graaf Zu Ortenburg, jarenlang op Birkenfeld heeft gewoond, een 18^e eeuwse kasteel in Beieren, was het haar grote wens om Middachten weer net zo in te richten als het er in haar jeugd uitzag. Oude foto's werden voor de dag gehaald en zij snuffelde op zolder tussen de daar opgeslagen meubels, het zilver en de serviezen. De in de bijgebouwen opgeslagen inboedel kreeg eveneens weer zijn plaats in het kasteel. Het heeft vijf jaar geduurd voordat het hele huis weer was ingericht en het opnieuw het levend centrum van het landgoed werd met een grote betrokkenheid van de gravin en haar familie. Dit alles is alleen mogelijk met behulp van vele medewerkers en vrijwilligers die zich nauw verbonden voelen met Middachten. Zo kan weer volop worden genoten van het landgoed, het park, de tuinen en het kasteel met de door vele generaties bijeengebrachte collectie portretten, meubelen, serviezen, zilver, boeken etc etc. Een eeuwenoude wooncultuur omringd door drie eeuwen tuinkunst.

Door de komst van zoveel belangstellenden op Middachten is de vraag aan de vierentwintigste vrouw van Middachten of zij nog een favoriete plek heeft, waar zij ongehinderd kan verblijven. Gravin Ortenburg vindt dat, wanneer je je hele leven op één plaats hebt doorgebracht, er sprake is

van meer dan één favoriete plek. Al sinds haar jeugd nemen paarden een belangrijke plaats in het leven van de gravin in.

“ Paarden zijn geen speelgoed, het heeft, zoals speelgoed, geen plek in een kist of kast. Voor dieren zorg je, je geeft ze te eten, je poetst hen en je geniet van hen vooral als je erop rijdt. Mijn favoriete plek was tot een jaar of vijf geleden dan ook op het zadel van mijn paard. Wanneer je op zo'n groot huis woont, heb je altijd mensen om je heen, met mijn paard was ik dan even alleen, genietend, van het rijden door de omringende bossen van Middachten. Nu hebben we geen paarden meer, ik kan ook niet meer paardrijden. De stal staat leeg, we gebruiken de ruimte alleen met de traditionele kerstmarkt. Ik wil er geen andere bestemming aan geven, zoals een theehuis of anders. Daar is het nooit voor gebouwd, ik heb het dan liever leeg staan. We hebben nog een tuigenkamer, waar de tuigen en zadels hangen alsof ze klaar zijn voor gebruik. Dat geeft de geschiedenis van mijn familie met paarden op Middachten weer.

Natuurlijk hangt mijn favoriete plek ook van de seizoenen af. In de winter zit ik graag op de sofa in de warme zitkamer van het bouwhuis met familie en gasten, of zonder gasten in de keuken waar ik alles binnen handbereik heb, dat is prettig op mijn leeftijd. In de lente en de zomer ben ik graag buiten, mijn favoriete plekken zijn dan afhankelijk van waar de bloemen bloeien en waar de zon staat”. Tijdens de donateursdag hebben wij ons een beeld kunnen vormen bij de favoriete plekjes in de tuin.

Wim Hoogeland

Bronnen:

- Adel in Nederland, Oranje, Ons vorstehuis door de eeuwen heen, Breda 1992
- Tuin en Kasteel van Middachten, De Steeg, zj
- Archief W. Hoogeland, dossier Middachten
- www.cultuurfonds.nl

Manuscriptkaart van de heerlijkheid Doorwerth

Uit verschillende stukjes in deze Nieuwsbrief wordt gememoreerd aan Charlotte Sophie van Aldenburg, tot 1840 echtgenote van Willem Bentinck van Rhoon, en het kasteel Doorwerth. Hoe toevallig kwam in het voorjaar van 2012 een fraaie manuscriptkaart van de heerlijkheid Doorwerth boven water.

De Stichting Geldersch Landschap en Geldersche Kastelen kwam via Facebook toevallig deze fraaie ongedateerde manuscriptkaart van de heerlijkheid Doorwerth op het spoor. Op de kaart zijn de

Uitsnede manuscriptkaart van de Heerlijkheid Doorwerth, ongesigneerd en ongedateerd, 54x46 cm.

gronden, infrastructuur en bebouwing nauwkeurig vastgelegd. Zo staat het gehucht Doorwerth met de huizen langs de Fonteinallee duidelijk weergegeven en zijn de papiermolens langs de beek goed herkenbaar. Ook het poortgebouw aan het begin van de oprijlaan van het kasteel is nog te zien, waar het op de kadastrale kaart van 1832 al niet meer voorkomt. Fascinerend is de wijze waarop kasteel Doorwerth met directe omgeving is getekend. We zien het kasteel omringd door een tuinaanleg met slingerende paden en waterpartijen. Voor zover bekend, is een dergelijke aanleg nooit bij het kasteel uitgevoerd. Er is wel een ontwerp-tekening voor en vergelijkbare parkaanleg uit circa 1784, toegeschreven aan de Duitse tuinarchitect Johann Georg Michael. Hij werkte in opdracht van Charlotte Sophie van Aldenburg, de toenmalige vrouwe van Doorwerth. Zij was in 1779 na het overlijden van haar ex-man, Willem Bentinck en hun zonen, opnieuw in bezit gekomen van dit Aldenburgse familiebezit en liet in de hierop volgende periode diverse werkzaamheden in en om het kasteel uitvoeren, waaronder werken aan de dijk, de bruggen en de tuin. Opvallend is dat op de recentelijk ontdekte kaart ook de waterpartijen min of meer op dezelfde plek staan aangegeven als op het ontwerp van Michael. Voert het te ver om te veronderstellen dat de maker bekend was met het ontwerp voor het park? En dat de opdrachtgeefster Charlotte Sophie was? Veel vragen zijn nog onbeantwoord. Wel ligt op basis van het bovenstaande een datering in de laatste decennia van de achttiende eeuw of het begin van de negentiende eeuw voor de hand, hetgeen wordt ondersteund door papiersoort en inkleuring. De Stichting Geldersch Landschap en Geldersche Kastelen is verheugd dat zij deze waardevolle aanwinst, mede dankzij financiële steun van de Vereniging Kasteel Doorwerth, konden verwerven.

Wim Hoogeland

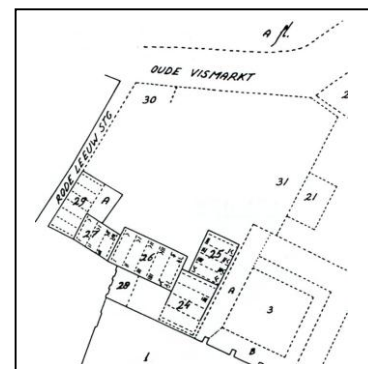
Bron: Mooi Gelderland, jaargang 9, no.4, Winter 2012

De Hof van Ittersum

Op 30 november 2012 vond in Zwolle, na een veelomvattende twee jaar durende restauratie, de heropening van het gebouwencomplex "Hof van Ittersum" plaats. Dit imposante historische gedeeltelijk 14^e -15^e eeuwse gebouwencomplex, een van de belangrijkste middeleeuwse woonhuizen van Nederland, was tot 1731 eigendom van de familie waaraan de Hof haar naam ontleent: de familie van Ittersum. Gezien de vele allianties van Ittersum-Bentinck is deze restauratie ook voor onze Stichting interessant.

Bewoners en gebruikers

De Hof van Ittersum besloeg grofweg het gehele gebied tussen de Sassenstraat, de Rode Leeuwsteeg en de Oude Vismarkt. Op de illustratie is te zien hoe groot dat gebied wel niet was. De familie Van Ittersum is al in de 14de eeuw eigenaar van de Hof; in 1397 wordt Roelof van Ittersum vermeld als eigenaar van een huis dat bestond uit een 'zael' en een 'cleyne camer'. Deze zaal is gelegen tegen het Bethlehemsklooster. Johan van Ittersum, burgemeester van Zwolle en zoon van bovengenoemde Roelof, is waarschijnlijk omstreeks 1435 de opdrachtgever voor de bouw van een groot zaalgebouw, dat bewaard is gebleven als Sassenstraat 33. Toen de stad in 1545 werd bezocht door landvoogdes Maria van Hongarije is het gebouw tijdelijk ingericht als logement. Het huis was toen in bezit van Wolf van Ittersum en Anna van Westerholt, de schoonouders van Hendrik Bentinck.

Het meest bekende deel van de Hof is de 16^e eeuwse uitbreiding. Het bovengenoemde zaalgebouw, naast de Bethlehemse Kerk, is toen verbouwd tot het Karel V-huis. Deze verbouwing heeft in 1571

plaatsgevonden in opdracht van Anna van Westerholt, weduwe van Wolf van Ittersum. Het huis dankt zijn naam aan het borstbeeld van Karel V in de top van de gevel, geplaatst binnen een rijk gedecoreerde cartouche. De nieuwe pronkgevel is een van de fraaiste voorbeelden van vroege renaissancestijl in Nederland. Deze prachtige afsluiting van de Sassenstraat is absoluut een bezoek waard.

Karel V-huis, onderdeel van het complex de Hof van Ittersum. Foto: Vereniging Hendrick de Keyser.

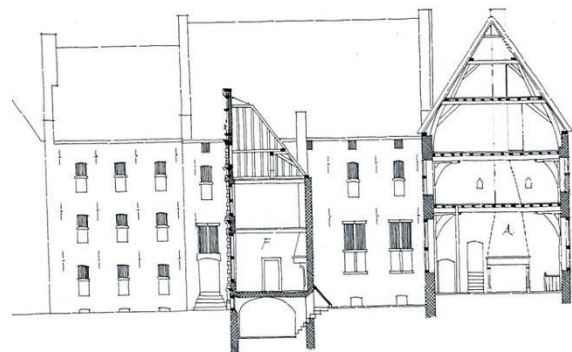
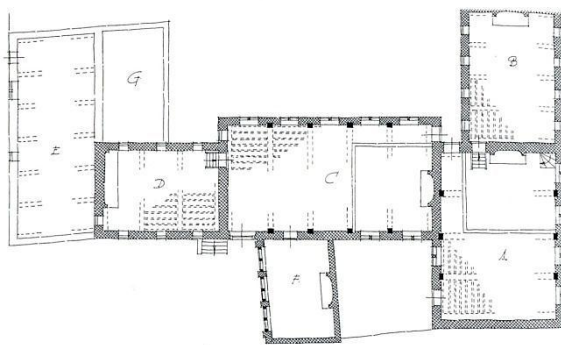
Het geslacht van Ittersum had in de middeleeuwen zeer veel aanzien en invloed in Zwolle en de drostambt Salland. De hof van Ittersum was een van de vele huizen, die zij in de stad Zwolle bezaten. Van een gedeelte van de Hof zijn gedurende een groot deel van de 17^e eeuw Hendrik Bentinck en zijn zoon Eusebius Borchard eigenaar geweest. Waarschijnlijk is dat het oudste gedeelte van de Hof geweest, dat Hendrik door huwelijk met Elsabe van Ittersum tot de Gerner verkregen heeft. Na het overlijden van Eusebius Borchard Bentinck in 1666 zal dat gedeelte teruggekeerd zijn naar de Van Ittersums. De Hof is tot 1731 in bezit gebleven van de Van Ittersums uit de tak Gerner.

Het complex werd in de 17^e eeuw (deels) verhuurd en soms gebruikt als logement voor belangrijke gasten. Zo logeerde de jonge prins Willem III er. In de 18^e eeuw ging het complex over in andere handen en werd het gesplitst. In de 19^e eeuw bevatte het pand onder andere een meubelfabriek, een wijnhandel en een behangerij. In de loop van de vorige eeuw kreeg het o.a. een kantoor functie.

In 1943 is het huis door de Nederlands Hervormde Kerk te Zwolle verkocht aan de Vereniging Hendrick de Keyser, de landelijk werkende organisatie tot behoud van historische huizen.

Restauratie

In het Hof Van Ittersum is een volledig houtskelet bewaard gebleven. Er is een indeling met muurstijlen, moerbalken en kinderbinten, die zich doorzet in de verdiepingen en de kap. Dit, evenals de aanwezigheid van historische muurschilderingen en gewelfkelders, was voor Vereniging Hendrick de Keyser reden om bij de restauratie te kiezen voor het behouden en inzichtelijk maken van de historische gelaagdheid van de Hof. De splitsing in twee panden is ongedaan gemaakt door het heropenen van oude doorgangen en ramen. Metalstutwanden uit de

Plattegrond en doorsnede van de Hof van Ittersum. De onderdelen A en B zijn bewoond en gebruikt door de familie Bentinck van Schoonheten. Onderdeel F is het Karel V-huis.

20^e eeuw zijn verwijderd waardoor de open structuur met de oude balklagen van het 15^e-eeuwse zaalgebouw is teruggekeerd. De restauratie stond in het teken van bijzondere vondsten. Achter een betengeling kwamen 400 jaar oude muurschilderingen tevoorschijn. De schilderingen, die uit

omstreeks 1571 dateren, geven de familiewapens van de bewoners van het huis weer, te weten Ittersum, Covorden (van Coevorden), ... en ... Zestiende-eeuwse muurschilderingen zijn uiterst zeldzaam. zijn voorzichtig geconserveerd. Een tweede spectaculaire vondst werd gedaan in de 15de-eeuwse zaal. Daar werden de contouren van een enorme schouw gevonden. De schouw die hier ooit stond was groter dan die in de Schepenzaal in het Zwolse stadhuis!

Nieuwe bestemming

De kantoorfunctie van de Hof Van Ittersum is gewijzigd in een combinatie van werken en wonen. Het kantoor op de begane grond beslaat de middeleeuwse zaal en enkele fraaie 19de-eeuwse vertrekken. De 'Ridderschapszaal' met de muurschilderingen is te huur voor bijzondere gelegenheden en vergaderingen. De drie sfeervolle appartementen op de verdiepingen hebben hun authentieke karakter terug, met oude balken, schouwen en plafonds. Vereniging Hendrick de Keyser verhuurt deze appartementen aan mensen met gevoel voor de historie van het complex en een goed gevulde beurs want de huurprijs is ca. 1300 euro per maand.

Gerrit Piek, wethouder van Monumenten overhandigt Baron Bentinck symbolisch de sleutel.
Foto's: Vereniging Hendrick de Keyser.

Dhr. Brouwer (links), voorzitter van Vereniging Hendrick de Keyser en Baron Bentinck onthullen de prent met familiewapens van de Overijsselse adel.

Ridderschapszaal

Tijdens een zeer druk bezochte bijeenkomst op 30 november 2012 heette de heer H.J. Brouwer, voorzitter van de Vereniging Hendrick de Keyser, iedereen welkom. De openingshandeling werd verricht door de Zwolse wethouder van Monumentenzorg, Gerrit Piek. De wethouder memoreerde dat het gebouwencomplex voor de stad Zwolle van zeer groot historisch en cultureel belang is. "Het is belangrijk dat dit stukje Zwolle een nieuwe toekomst heeft gekregen." Daarna overhandigde hij symbolisch de sleutel aan de eerste gebruiker, ir. Berend baron Bentinck tot Buckhorst als voorzitter van de Ridderschap van Overijssel.

Deze Ridderschap speelt al sinds de 14e eeuw een actieve rol in het besturen van de provincie. Vandaag de dag faciliteert zij culturele projecten in de provincie Overijssel. De Ridderschap is één van de subsidieverstrekkingen die de restauratie mogelijk hebben gemaakt. Zij krijgen voor hun vergaderingen en de beschikking over- en het gebruik van één van de mooiste zalen, de zogenaamde 'Ridderschapszaal'. Bentinck onthulde vervolgens, samen met de voorzitter van de Vereniging Hendrick de Keyser, het eerste interieurstuk voor de Ridderschapszaal, een eeuwenoude kostbare prent met familiewapens van de Overijsselse adel.

Wim Hoogeland.

Bronnen:

- www.hendrickdekeyzer.nl
- Weblog Zwolle
- Huizen in Nederland, deel IV, Utrecht, Noord-Brabant en de oostelijke provincies, pp 284-293. Zwolle 2000
- Bouwen in de late Middeleeuwen, Stedelijke architectuur in het voormalige Over- en Nedersticht, pp 196-202, D.J. de Vries, Utrecht 1994

De eerste Bentinck-stichting

Vanaf de komst van het christendom in onze streken aan het eind van de zevende eeuw hebben vooraanstaande bekeerde heidenen, nu christenen, meegeholpen om hun stamgenoten ook christen te laten worden. Bij voorbeeld door de stichting van een plaatselijke kerk – en als de familie belangrijker was - door het stichten van een klooster of een abdij. Een dergelijke kerk wordt aangeduid als eigenkerk en een dergelijk klooster heet huisklooster of familie klooster. De stichter en na hem zijn familie had vaak het recht om de pastoor te benoemen of de abt van het klooster aan te stellen. En – veel belangrijker – de familie had een plaats waar begraven kon worden. Een vroege eigenkerk was bijvoorbeeld de kerk van Vaassen op de Veluwe. Die kerk moet al vóór Karel de Grote gesticht zijn, want rond het jaar 800 schenkt een vrouw genaamd Brunhilde de kerk van Vaassen met een hoeve in Hattem aan de abdij van Lorsch, gelegen in het zuiden van Hessen. Later blijkt de parochie Vaassen/Epe de hele noordelijke Veluwe te omvatten, dus ook het gebied Wapenveld waar de familie Bentinck vanouds goederen bezat. De al genoemde abdij van Lorsch was aanvankelijk huisklooster van de Robertingen, de later Koninklijke familie van Frankrijk, die na koning Hugo Capet aangeduid werden als Capetingen, De Franse koningen kozen later voor de abdij van St. Denis bij Parijs om daar begraven te worden, maar die abdij was voordien het huisklooster van de Merovingische vorsten van Clovis en zijn nakomelingen. Later was de abdij van Lorsch huisklooster van de Duitse keizer Frederik Barbarossa en diens nakomelingen. In onze streken was de abdij van Egmond de huisabdij van de graven van Holland en de abdij 's-Gravendaal bij Goch van de graven, later hertogen van Gelre. Zo zijn er tal van voorbeelden te geven van kerken en kloosters die verbonden waren aan vooraanstaande en ook minder vooraanstaande families. Tot na de reformatie bleef die band gehandhaafd in het collatierecht, het recht om de dominee te beroepen, waarbij dan natuurlijk ook de plicht hoorde om (een deel van) het salaris te betalen. Na verloop van tijd was Noordwest-Europa in de middeleeuwen wel vol met kerken en kloosters en was het misschien niet zo zinvol om nog een nieuwe eigenkerk of familie klooster te stichten. Maar toch, er waren telkens ervaringen van vroomheid, die nieuwe kansen boden. Eén zo'n bekend vroomheidsideaal was de beweging van Geert Grote (1340-1384) uit Deventer, die we vroeger op school leerden kennen als de broeders des gemenen levens, maar tegenwoordig aanduiden met de naam moderne devotie of deftiger: de devotio moderna. Op aanraden van Geert Grote ontstonden eerst in Deventer en al spoedig in de wijde omgeving van Deventer zusterhuizen en fraterhuizen. Dat zijn geen kloosters, maar wel min of meer besloten geloofsgemeenschappen, waar mensen samenleefden, die afstand hadden gedaan van al hun bezittingen en de intentie hadden tot het eind van hun leven bij elkaar te blijven. Maar het was wel de bedoeling van Geert Grote dat er ook een echt klooster zou komen. Al tijdens het leven van Geert Grote werden in Deventer een zusterhuis en een broederhuis gesticht, en kort na zijn overlijden ook in Zwolle. Het fraterhuis van Zwolle werd in 1387 gesticht in het zelfde jaar als het oudste klooster van de moderne devotie, het klooster Windesheim. Aanvankelijk was het de bedoeling dat het eerste klooster van de moderne devotie in de parochie Heerde gesticht zou worden, maar dat kreeg niet de goedkeuring van de bisschop van Utrecht. Die gaf de voorkeur aan een plek binnen het gebied waar hij ook de wereldlijke macht uitoefende en zo werd gekozen voor Windesheim.

De belangstelling om in te treden in het fraterhuis in Zwolle was zo groot dat de rector Gerardus van Calcar geen kans zag om alle nieuw aangemelde broeders te huisvesten. Kort voor 1407 stichtten twee linnenwevers, Johannes Witte van Zonsbeek en Johan Bode van Goch, in Zwolle een nieuw fraterhuis. Ze begonnen aan de Voorsterdijk buiten de Kamperpoort een huis te huren en vroegen de rector van het Zwolse fraterhuis om geestelijke leiding. Deze vroeg de geestelijke Gobelinus van Kempen om de broeders te helpen. Al spoedig vonden de broeders het toch beter om buiten Zwolle, verder weg van het oude fraterhuis, een plek te zoeken om het nieuwe fraterhuis op te richten. Gelukkig had ene Henrick Bentyneck tussen twee weteringen in het kerspel Heerde een stuk land, Ellenhoorn geheten, dat hij wilde afstaan voor de stichting van het nieuwe fraterhuis. En zo gebeurde het op 20 augustus 1407. De volgende dag al keurde de hertog van Gelre deze schenking goed en bevrijdde hij het stuk land van alle belastingen. Ook de pastoor van Heerde en de bisschop van

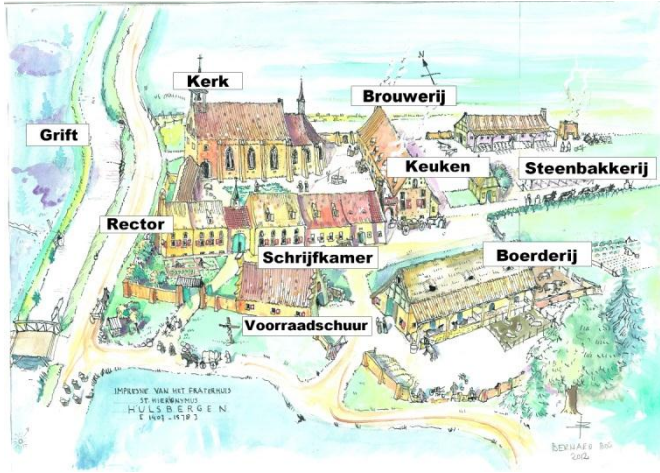
Van het fraterhuis Hulsbergen is geen afbeelding bekend. De heer Bernard Bos uit Heerde heeft deze tekening in 2012 gemaakt. Zo zou het er uitgezien kunnen hebben.

Utrecht stemden in met de stichting van dit nieuwe fraterhuis bij Wapenveld, dat St. Hieronymusberg werd genoemd, maar bekend werd onder de naam Hulsbergen. Tegenwoordig wordt het fraterhuis Hulsbergen vooral genoemd vanwege de prachtige producten uit het scriptorium. In het rijksmuseum Twenthe en in de librije te Zutphen zijn bv. prachtig geïllustreerde bijbels te zien, die in Hulsbergen geschreven zijn. Door de schenking van Hendrick Bentinck is het fraterhuis weliswaar niet echt het familieklooster van de Bentincks geworden maar wel is de band tussen de familie Bentinck en het fraterhuis Hulsbergen tot na de opheffing ten tijde van de reformatie aanwijsbaar. De oude en voortgezette banden met de familie Bentinck markeren zowel hoogtepunten als dieptepunten in de geschiedenis van het fraterhuis bij het huidige Wapenveld. Ik noem ze hier in chronologische volgorde:

1. 20 augustus 1407, Hendrick Bentinck schenkt zijn stuk grond Ellenhoorn geheten aan enkele broeders om op dat land een fraterhuis te bouwen.
Gelders Archief, *archieffraterhuis Hulsbergen*, afschrift inv.nr. 1 fol. 3, inv.nr. 16 en vermelding inv.nr. 13, reg.nr. 5
druk: *Archief van het Aartsbisdom Utrecht II* (1875) 247.
2. [tussen 1407 en 1431], Hendrick Bentinck geeft afschrift van een privilege uit 1337 van de toenmalige graaf van Gelre aan de geërfden in het Wapenvelder Hooibroek.
Ibidem inv.nr. 1 fol. 7-8, inv.nr. 16 en vermelding inv.nr. 13, reg.nr. 3.
Dat Hendrick Bentinck kennelijk beschikte over een origineel van het privilege uit 1337 kan betekenen dat de familie Bentinck al in 1337 behoorde tot de geërfden van het Wapenvelder Hooibroek.
3. 1431, Hendrick Bentinck sterft en wordt begraven in het fraterhuis Hulsbergen.
F.A. Hoefler, *Aanteekeningen betreffende de kerk van Hattem* (Arnhem 1900) 57 noot 5.
4. 1452, zijn weduwe Elisabeth wordt ook in het fraterhuis begraven.
Nederlands Adelsboek 79 (1988) 360.

5. 1463, Johan Bentinck, zoon van Hendrick, sterft als kinderloze weduwnaar in het fraterhuis en wordt daar ook begraven.
Hoefer, *Aanteekeningen* pp. 57 noot 5 en 77 noot 1.
6. 16 maart 1475, Henrick Bentinck Hendrikszoon, kleinzoon van de schenker van Ellenhorn verklaart tov schepenen van Hattem een jaarrente van 3 herenponden, op sunte Marten in de winter te betalen uit Sunte Yoriens huisinge binnen Hattem, schuldig te zijn aan de vergadering van sunte Jheronimusberghe te Hulsberghen.
Historisch Centrum Overijssel, *archieffraterhuis Hulsbergen*, inv.nr. 2, reg.nr. 21.
7. 1477, Henrick Bentinck, zoon van de stichter, sterft en wordt begraven in het fraterhuis.
Nederlands Adelsboek 79 (1988) 360.
8. eind april 1525, de paters van de fraterhuizen in Deventer, Groningen en Utrecht hebben twee andere paters afgevaardigd naar de hertogelijke raad in Arnhem om te vragen waarom de hertog het fraterhuis Hulsbergen omgezet heeft in een Benedictijner mannenklooster. Het antwoord was dat de hertog de fraters waardeerde, maar dat hij het klooster wilde hebben voor de Benedictijner orde. De fraters zouden mogen blijven, als ze tot die orde zouden overgaan. Lid van die hertogelijke raad was Johan Bentyck.
Gelders Archief, *archieffraterhuis Hulsbergen*, afschrift inv.nr. 1 fol. 6v-7, inv.nr. 16 nr. 9 en vermelding inv.nr. 13, reg.nr. 30.
9. 12 mei 1525, Karel van Egmond hertog van Gelre veranderde het fraterhuis Hulsbergen in een Benedictijner klooster en doet dat naar eigen zeggen met toestemming van de bisschop van Utrecht en met goedkeuring door Johan, Sander en Henrick Bentinck en anderen.
Hoefer, *Aanteekeningen* pp. 61, 124 en 125 noot 1.
De verandering van het fraterhuis in een Benedictijner klooster heeft geduurd tot na het overlijden van hertog Karel van Gelre in 1538. Een jaar later oordeelde het Hof van Gelre en Zutphen dat Hulsbergen weer een fraterhuis moest worden.
10. 24 augustus 1540, Johan Bentinck, heer van 't Loo en jagermeester van de Veluwe maakt zijn testament en reserveert een jaarrente voor het fraterhuis Hulsbergen.
L. Aardom, Johan Bentinck (ca. 1465-voor 16 oktober 1543), heer van Het Loo en jagermeester op de Veluwe, in *Biografisch Woordenboek Gelderland, deel 4, Bekende en onbekende mannen en vrouwen uit de Gelderse geschiedenis* (red. dr. J.A.E. Kuys e.a., Hilversum 2004) 29.
11. vóór 16 oktober 1543, Johan Bentinck wordt in het fraterhuis Hulsbergen begraven in het graf waar ook zijn vader Hendrik en zijn vrouw Johanna begraven liggen.
Ibidem.
12. 13 februari 1567, de overpander op de Veluwe legt namens Johan Bentinck, rentmeester op de Veluwe, beslag op conventsgoederen van Hulsbergen.
Gelders Archief, *archieffraterhuis Hulsbergen*, inv.nr. 30, reg.nr. 59.
13. 14 januari 1570, Johan Bentinck verzoekt de rector van Hulsbergen om ondersteuning van de kinderen van de in Elburg doodgestoken vicaris Jochem van Leesten.
Ibidem inv.nr. 15 nr. 4, reg.nr. 68.
14. 27 maart 1581, Alexander Bentinck en A. van Boenenborch genaamd van Honsteijn schrijven het hof van Gelre over de verpachting der Hulsbergse goederen en over de sloop van het fraterhuis.
Gelders Archief, *archieff Hof Gelre en Zutphen, brieven van en aan het kwartier van Zutphen*, inv.nr. 995, brief nr. 464.
15. 18^e eeuw, Willem Bentinck, heer van Diepenheim, drossaard van het land van Valkenburg, procedeert tegen Alardus van Koesfelt en Severijn Damen, vermoedelijk over het recht van collatie van Hulsbergen.
Brabants Historisch Informatie Centrum te Den Bosch, *archieff Raad van Brabant*, inv.nr. 788 3807A.

Hoewel het fraterhuis Hulsbergen bijna twee eeuwen heeft bestaan is er nu vrijwel niets meer van terug te vinden. Men zegt dat bij één van de oude boerderijen in de omgeving nog een omgekeerde grafsteen voor de voordeur ligt. En het uiterwaardenbos bij Wapenveld heet nog steeds het

Situering van de gebouwen op het complex van St. Hieronymusberg te Hulsbergen.

kloosterbos, ook al was Hulsbergen geen klooster, maar een fraterhuis. Wie vanaf Wapenveld het kloosterbos ingaat, ziet links van de weg nog het straatnaambordje Ellenhoorn.

Het archief van Hulsbergen is vermoedelijk heel rijk geweest, maar is uiterst fragmentarisch overgeleverd. Al in 1594 wordt de pater van Hulsbergen door het Hof van Gelre onder druk gezet om het archief over te dragen aan waarschijnlijk de

rentmeester van de Hulsbergense goederen, maar dat is kennelijk niet gebeurd. Een klein deel is terecht gekomen in het voormalig Seminarie te Apeldoorn, in de collectie Hofman en in 1955 verworven door het Rijksarchief in Gelderland (thans Gelders Archief te Arnhem); een ander klein deel is in 2000 door een schenking van mevrouw E.M. Daendels te Hoog Soeren daar beland en een derde fragment is terecht gekomen in het archief van de Emanuelshuizen te Zwolle en via dat archief in het Gemeentearchief van Zwolle (thans Historisch Centrum Overijssel aldaar). Omdat de oorkonden in dat Zwolse fragment ook genoemd worden in het Daendels-fragment, wordt vermoed dat deze beide fragmenten in het begin van de 19^e eeuw nog niet gescheiden waren. In de zomer en herfst van 2009 heb ik het archief geheel opnieuw beschreven. Maar de oude orde is gehandhaafd, zodat delen van het archief of in Arnhem, of in Zwolle geraadpleegd moeten worden.

mr. Caspar van Heel
Hattem, maart 2013

Krijgsgevangene in Rusland

In 1812 is Albrecht Nicolaas van Aerssen Beijeren van Voshol, officier in het leger van Napoleon, door kozakken gevangen genomen en 200 jaar later heeft zijn achterkleinzoon, Marnix van Aerssen, het verslag van diens belevenissen uitgegeven onder bovenstaande titel.

Waarom is dit nu interessant voor u als donateur? Ik had u op dit boekje kunnen wijzen omdat er verschillende verbintenissen Van Aerssen-Bentinck zijn waardoor de link met Schoonheten te leggen is, maar de reden waarom ik u allen aanraad dit boekje te lezen is de bijzondere kwaliteit van de inhoud. Het is een geweldig voorbeeld hoe een ego document na twee eeuwen voor iedereen die geïnteresseerd is in geschiedenis interessant kan zijn.

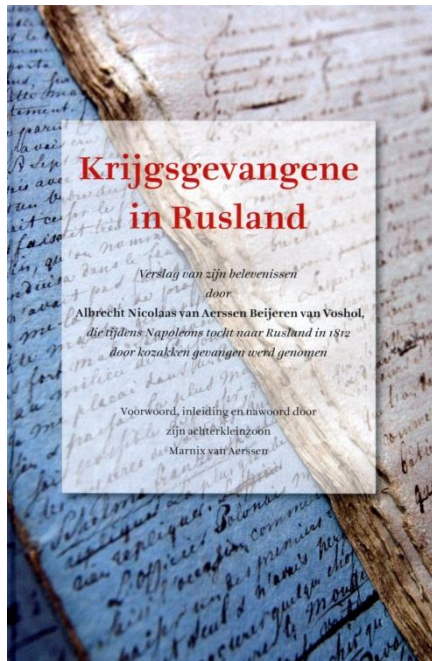
In 1761 trouwt de in 1726 op Schoonheten geboren Josina Mechteld Anna Bentinck (1726-1790) met Albrecht Nicolaas van Aerssen Beijeren van Voshol (1723-1805). Het is hun kleinzoon, eveneens genaamd Albrecht Nicolaas van Aerssen Beijeren van Voshol, die de schrijver is van het verslag. Hij is 26 jaar als hij krijgsgevangen wordt en schrijft ter plaatse zijn belevenissen in het Frans, zoals toen gebruikelijk was. Deze tekst wordt nu bewaard in het Nationaal Archief in Den Haag. De grootvader van Marnix van Aerssen heeft rond de vorige eeuwwisseling een vertaling in het Nederlands gemaakt. Wat bijzonder is, is dat Albrecht zo eerlijk schrijft. Hij geeft zelf

Albrecht van Aerssen, ca 1832.
Parciliere collective.

aan dat veel verslagen, nadat de held veilig is teruggekeerd, herschreven worden want een held mag nooit zijn zwakke kant laten zien.

Voor wie weinig van Napoleons veldtocht in Rusland weet heeft Marnix van Aerssen een uitgebreide inleiding geschreven, die aan de vertaling vooraf gaat. Hij plaatst het verslag in de historische context door in te gaan op de toenmalige verhoudingen in Europa en doet dit op een begrijpelijke en prettig te lezen wijze. Ook heeft hij het verslag van voetnoten voorzien, die het begrip van de situaties verbeteren.

Wat het verslag zo interessant maakt is dat Albrecht niet alleen over zijn eigen belevenissen schrijft, maar ook veel informatie geeft over de wereld om hem heen. Zo begint het verslag met een “een woord over de bewoners en den bodem van Polen en Rusland”. We leren hoe een vijandig officier soms toch hartelijk ontvangen wordt en soms helemaal niet. Hoe de houding van de adel tegenover elkaar is en hoe er weinig positiefs over de joden valt te vertellen. Hoe de regels van het oorlogsrecht bepalen dat krijgsgevangen officieren beter behandeld moeten worden dan soldaten, maar dat kozakken zich hier niets van aan trekken en dat je niet in slaap kan komen in een lekker bed als je wekenlang op de harde vloer geslapen hebt.

Ondanks dat het verslag tweehonderd jaar geleden geschreven is, leest het heel makkelijk. Het boekje is beeldschoon uitgegeven door Karwansaray en voorzien van enkele illustraties. De prijs van nog geen tientje maakt dat het een uitstekend geschenk is voor iedereen die in geschiedenis geïnteresseerd is.

Coba Bentinck van Schoonheten

ISBNnummer 978-94-90258-06-1

WWW.KARWANSARAYPUBLISHERS.COM

Geweëndag op Middachten

Jaarlijks is kasteel Middachten het toneel van de geweientoonstelling. Iedereen die meer wil weten over wild, faunbeheer en jacht is dan van harte welkom.

Overall in ons land waar zich (grote) natuurgebieden bevinden, zoals ook op Middachten en Schoonheten, komen wild zwijn, edelhert, damhert en ree voor. Omdat de ruimte in deze gebieden een beperkte ruimte is, en ook wordt gebruikt voor landbouw, wonen en recreatie, moeten die dieren worden beheerd. Jaarlijks worden in het voorjaar de aantallen geteld. Naar aanleiding van de uitkomst wordt bepaald hoeveel dieren in het gebied kunnen leven hoeveel er moeten worden afgeschoten. Hierbij wordt gekeken naar de natuurlijke draagkracht van het gebied en de schadegevoeligheid van landbouw en bosbouw. Het afschot van wild is aan strenge regels gebonden.

Eeuwenoude traditie

De Veluwe kent een eeuwenoude traditie, waarbij het geschoten wild in het openbaar wordt getoond. Deze zogenaamde toonplicht was bedoeld om te voorkomen dat de verkeerde dieren werden geschoten. Deze traditie bestaat nog altijd en wordt op Middachten voortgezet.

Alle geweien van herten en reeën en de slagstanden van de mannelijke wilde zwijnen die het afgelopen seizoen op de Veluwe zijn geschoten, komen naar Middachten. Deze worden gekeurd door een keuringscommissie en vervolgens in het kasteel openbaar tentoongesteld voor het publiek.

Beheerders vertellen uit eigen ervaring

Tijdens deze dag is er van alles te doen voor jong en oud. Verschillende verenigingen richten een stand in waar men informatie kan verkrijgen over de natuur en wildbeheer. Faunabeheerders vertellen uit eigen ervaring over jacht en wildbeheer op de Veluwe. Een valkenier geeft demonstraties met verschillende roofvogels en tegen betaling van 5 euro kan men 's middags deelnemen aan een rondleiding door het kasteel. Onder het genot van klanken van de jachthoorns, kan men tenslotte in het koetshuis een hapje en een drankje nuttigen.

De entree voor de geweiententoonstelling is vrij en meer informatie is te vinden op www.middachten.nl

WH

Canon van Overijssel

Op 27 februari is op kasteel Nijenhuis in Heino de canon van Overijssel gepresenteerd. Door een druk op de knop heeft gedeputeerde Hester Maij de digitale canon in werking gesteld. Enkele jaren geleden is onder begeleiding van de IJsselacademie gestart met het samenstellen van canons in diverse plaatsen in Overijssel. De bedoeling van de canon is om mensen, en met name jongeren, te interesseren voor geschiedenis. Dicht bij huis, om vervolgens de lijn door te (kunnen) trekken naar de provinciale en landelijke geschiedenis. Ook in Raalte is daarvoor een werkgroep, bestaande uit 6 personen, opgericht.

Inmiddels zijn er 32 canons ontstaan in Overijssel. De meeste zijn ook in boekvorm verschenen. De werkgroep Raalte is thans bezig om ook voor Raalte de canon in gedrukte vorm beschikbaar te krijgen. Van de meeste canons is ook een vereenvoudigde versie digitaal beschikbaar als lesmateriaal. Op de site www.canonvanoverijssel.nl wordt, als u door clickt op Salland en vervolgens op Raalte, zichtbaar plaatsen onderwerpen er aan de orde komen. U zult zien dat ook Schoonheten en de familie Bentinck met een canon zijn vereerd.

WH

Nog een paar impressies van de donateursdag 2012

